

בהצלחה!

חלק ג: הטוב והרע בהגות היהודית

פרק שביעי: שאלות בזיקה לטקסט (30 נקודות)

ענו על שאלה אחת מתוך שאלות 17-18. עליכם לענות על שלושה מהסעיפים א-ד'.
לכל סעיף 10 נקודות, סה"כ 30 נקודות.

17. "יצר הרע – רע או טוב?" – הטוב והרע בספרות חז"ל

עיינו היטב במקור שלפניכם, והשיבו על שלושה מתוך הסעיפים א-ד.

בראשית רבה, פרשה ט, פסקה ז:

❖ "רב שמואל בר נחמן אמר: "והנה טוב מאד" זה יצר רע. -

וכי יצר הרע טוב מאד? אתמהא! [אני תמה על כך]

אלא שאילולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אישה ולא הוליד ולא נשא ונתן [לא עסק במסחר]"

תלמוד בבלי, מסכת קידושין דף פא עמוד ב:

❖ רבי חייא בר אשי כל פעם שהיה נופל על פניו היה רגיל לומר: "הרחמן [אלוהים] יצילני מיצר-הרע."

יום אחד שמעה אשתו. אמרה: "הרי עברו כמה שנים מאז שפרש ממני ולמה הוא אומר כך?"

יום אחד ישב ולמד בגינתו. נתקשטה אשתו, עברה וישבה לפניו.

אמר לה: מי את? אמרה לו: אני תרוּתא [שמה של זונה מפורסמת] והיום חזרתי מן הדרך.

תבעה. [קיימו יחסי מין].

אמרה לו: הבא לי רימון זה מראש הענף.

קפץ והביא לה.

כשבא לביתו הייתה אשתו מסקת התנור. עלה וישב בתוכו. -

אמרה לו: מה זה "אמר לה": כך וכך היה המעשה."

אמרה לו: אני היא זאת. "לא השגיח בה [לא האמין לה] עד שנתנה לו סימן.

אמר לה: אף על פי כן, אני לאיסור נתכוונתי."

א. הסבירו כיצד נתפס יצר הרע בעיני חז"ל כפי שמובא במדרשים שלעיל. מהו לדעתך מקומה של הבחירה החופשית בתפיסה החז"לית לגבי היצר הרע.

ב. הסבירו כיצד ההגדרות של פרויד את המושגים "ארוס" ו"תנטוס" מסייעות לנו להבין המשך בעמוד הבא יצר הרע בעיני חז"ל.

ג. כיצד לדעתכם היה על רבי חייא לנהוג כדי להתמודד באופן בריא יותר עם יצר הרע. הביאו דוגמה מתחום חיים אחר לאופן התמודדות שהצעתם.

ד. שערו מה יהיו עיקרי הוויכוח בין תפיסת חז"ל לבין התפיסה הגנוסטית לגבי בחירתה של טנזין לחיות אורח חיים נזירי כפי שיתואר בהמשך.

טנזין פאלמו נולדה וגדלה בלונדון. כשהייתה בת 20, בשנת 1964, היא החליטה לנסוע להודו במטרה להגשים את שאיפותיה הרוחניות. בהודו היא פגשה את המורה שלה והיתה אחת המערביות הראשונות שלקחו את נדרי הנזירות במסורת הטיבטית. שש שנים שהתה בקהילה של קמטרול רינפוצ'ה בצפון הודו, ובתומן קיבלה הדרכה לתרגול אינטנסיבי יותר למרגלות הרי ההימלאיה, בלאהול. טנזין פאלמו שהתה שם במנזר קטן במשך שנים אחדות, ובילתה את חודשי החורף הארוכים בריטריט. לאחר מכן חיפשה מקום מבודד יותר ותנאים טובים יותר לתרגול, ומצאה בקרבת מקום מערה שבה תרגלה במשך 12 שנה. בשלוש השנים האחרונות במערה היא תרגלה בבידוד מוחלט. ב-1999 הקימה את בית ספר לנזירות במטרה לסייע להתפתחות הרוחנית של נזירות צעירות, החזון המשותף לה ולמורה הרוחני שהלך לעולמו לפני שזכה לראות את החזון מתגשם. טנזין פאלמו מבלה כעת את רוב זמנה במנזר בהוראה ובהדרכת הנזירות, ומדי פעם נוסעת לחו"ל כדי ללמד בודהיזם ולגייס כספים למנזר.

18. תשובות הגותיות לסבל המודרני

לפני כמה ימים, ב-19.4.18, מרים פרץ ששכלה את שני בניה ואיבדה גם את בעלה, קיבלה את פרס ישראל למפעל חיים על "חיזוק הרוח היהודית-ישראלית". ועדת הפרס ציינה בנימוקיה כי מאז נפילת בניה אוריאל ואלירז "מקדישה פרץ את חייה לחינוך ולהנחלת המורשת היהודית והציונית, כשהיא עורכת מסעות של הרצאות בפני בני נוער וחילי צה"ל ואף יוצאת לקהילות ברחבי העולם, על מנת להאיר את דרכינו ולחזק את ידנו. מעבר לכך, מסייעת מרים למשפחות שכולות ולפצועי צה"ל."

"...מכובדיי, עומדת כאן אני מולכם נבוכה לצד עמיתיי, אנשים רמי מעלה שיצרו, כתבו, חקרו והמציאו, אנשי חזון ועשייה, אנשי אמונה. קטונתי. אין בידי יצירה. לא אוכל להצביע על תגלית שגיליתי, על נוסחה שפתרתי, יש לי לב אחד שנשבר שלוש פעמים בהודעות שבר נוראיות: נפילת בני בכורי אוריאל בדרום לבנון, פטירת בעלי משברון לב ופטירת בני אלירז בקרב בעזה. עם הלב הזה יצאתי אל עמי, ובמילים פשוטות בשפת הלב השבור דיברתי על הארץ הזאת ומורשתה. על הבחירה בטוב, על השמחה, על הדבקות בחיים, על אחריות, על מעורבות חברתית. ומתוך הלב הזה שפועמת בו אמונה, בארץ הזאת ובעם הזה, מתוך תהומות הכאב, נבעו מעיינות של

אהבה. כשהלב מלא אמונה הוא יכול לעמוד באתגרים קשים, הוא יכול ליצור יצירות גדולות, זו יצירתי. היא טועה בלבבות. הפכתי את יגוני לניגון חדש...".

(מתוך האתר של עיתון "הארץ", 20.4.18)

המשך בעמוד הבא

"קיום גורלי – כיצד? זהו קיום מאונס, בבחינת "על כורחך אתה חי"... משועבד לכוחות סביבה... דמזון אוֹבִיִּיקט ל"אני" הגורלי. כאובייקט הוא מופיע כעשוי ולא כעושה... מכחיש את עצמו הכחשה גמורה... שני שלבים לחוויה זו בישות הגורלית. לכתחילה, האדם-אובייקט... עומד נבוך.. בפני המסתורין הגדול ששמו סבל. הגורל מתעלל בו. אחרי ההזדעזעות הנפשית... באה הסקרנות האינטלקטואלית.. מתחיל האדם להתבונן בסבל ולהקשות קושיות... מתוך השאלה... הוא בא לידי ניסוח מטפיסיקה של הרע שעל ידה מתפשר הוא עם אותו הרע... שאלה זו לא ניתנת לפתרון...

בממד השני של הקיום האדם – היעוד- לובשת שאלת הסבל צורה חדשה. קיום יעודי.. זהו קיום פעיל כשהאדם ניצב לעומת הסביבה... סיסמת ה"אני" הייעודי היא: "על כורחך אתה נולד ועל כורחך את מת אבל ברצונך החופשי אתה חי"... ביכולתו לחיות כסובייקט... תעודתו של האדם בעולמו, על פי היהדות, היא להפוך גורל לייעוד.. בן היעוד הוא ריאליסטי ביותר ואינו נרתע מפני התייצבות.. מול הרע. גישתו הלכתית-מוסרית היא ונטולה כל נימה מטפיסית-ספקולטיבית.."

(י"ד סולובייצ'יק, "קול דודי דופק" מתוך איש האמונה הבודד)

- א. הסבר כיצד סיפורה ונאומה של מרים פרץ מבטאים את תפיסתו של סולובייצ'יק בנוגע ליכולתו של האדם הסובל להפוך גורל לייעוד, מ"אובייקט" ל"סובייקט", וכיצד היא תורמת להתמודדות עם הסבל?
- ב. תארו את מאפייני "האדם הגורלי", לפי הרב סולובייצ'יק, והסבירו מהם השלבים שהוא עובר בפגישתו עם חווית הסבל.
- ג. הציגו שני מאפיינים של ההגות הקיומית (אקזיסטנציאליסטית) הבאים לידי ביטוי בדברי הרב סולובייצ'יק.
- ד. ציינו נקודת דמיון משמעותית אחת ונקודת שוני משמעותית אחת בין תפיסותיהם של הרמב"ם ושל הרב סולובייצ'יק לגבי מהות הרע.

פרק שמיני: שאלות הבנה ויישום בנושאי חובה (60 נקודות)

ענו על שלוש שאלות מתוך שאלות 19-23. עליכם לענות על כל הסעיפים בשאלות שבחרתם. לכל שאלה 20 נקודות, סה"כ 60 נקודות.

19. גורל ובחירה חופשית

א. הסבירו את הגישה הפטליסטית וכיצד היא באה לידי ביטוי בסיפור של **אדיפוס**. האם לפי גישה זו יש לאדם אחריות על חייו ועל מעשיו? נמקו.

ב. "האמור כאן באבן, אמור גם בכל מה שנמצא..." - הסבירו מה מנסה שפינוזה לומר באמצעות משל האבן על חייו ויכולתו של האדם.

המשך בעמוד הבא

20. מחשבת מקרא

א. הסבירו מה היה חטאו של קין והסבירו את הקשר בין סיפור קין והבל למושג התיאודיצאה (תורת הגמול)

ב. הסבירו מהי תורת הגמול המקראית ומהי הביקורת של השטן בסיפור איוב על תורת הגמול.

21. ספרות חז"ל

- א. "כחלו את עיניו [עיוורון] והניחוהו. והועיל הדבר להתש כוחו" [תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף סט עמ' ב]. הסבר איזו תפיסה לגבי התמודדות עם היצר משקף הפתרון לבעיה במדרש הביצה.
- ב. הסבירו את הדמיון והשוני בין תפיסת חז"ל למאבק ביצר הרע במדרש "ושמתם" לבין חלוקת הנפש לשלושת חלקיה; איד, אגו וסופר אגו.

22. רמב"ם – האל הטוב

א. מטיילים ישראליים היו בנפאל בעת רעידת אדמה קשה שגררה אחריה צונאמי. מתוך קבוצה של חמישה מטיילים, שני מטיילים נהרגו. שלושת הניצולים הצליחו למצוא מחסה באחד הבתים בכפר שנחרב כולו על יושביו, גברים, נשים וילדים. הניצולים המזועזעים מהאסון, טוענים שהעולם הוא רע ושלא ייתכן שיש אלהים שאפשר לזה לקרות.

מה לדעתכם היה הרמב"ם עשוי לומר להם במצב שלהם, לאור שיטתו. ומה דעתך? נמק/י.

ב. "הרעות הגדולות האלה המתרחשות בין אדם לאדם [...] כולן מתחייבות מן הבורות, כלומר, מהעדר ידיעה. [...] כי בידיעת האמת מסתלקות האיבה והשנאה ומתבטלת פגיעתם של בני-אדם זה בזה" (רמב"ם, מור נבוכים)

מהו, לדעת הרמב"ם, מקומה של התבונה במאבק ברע?

23. התמודדות תיאולוגית עם השואה

א. אנשים רבים איבדו את אמונתם הדתית בשואה ואחריה. כתבו שיחה דמיונית שבה אתם נפגשים עם אחת משתי הדמויות הבאות, ביחס לאובדן האמונה אחרי השואה. כתבו בשיחה לפחות שלוש טענות מרכזיות של הדמות שבחרתם מתוך הדמויות שלהלן, והתמודדו עמהן בדרך של שאלה, התלבטות, הסכמה וכד'.

אלי ויזל אן הרבי מסאטמר

ב. ויקטור פרנקל מצטט את דבריו של הפילוסוף הגרמני פרידריך ניטשה: "מי שיש לו איזה 'למה' שלמענו יחיה, יוכל לשאת כמעט כל 'איך'". הסבר את המשפט ופרט כיצד הוא מבטא את תפיסת עולמו של פרנקל.

המשך בעמוד הבא

פרק תשיעי: מושגים (10 נקודות)

הסבירו שניים מהמושגים אי-ד'. כל מושג 5 נקודות, סה"כ 10 נקודות.

א. דטרמיניזם

ב. ארוס ותנטוס

ג. אקזיסטנציאליזם

ד. "שלוש השבועות"

בהצלחה רבה!